

ODMEVI NA DOGODKE

Maruša Avguštin

9. SLOVENSKI BIENALE ILUSTRACIJE

Ljubljana, Cankarjev dom

17. 11. 2010 – 10. 2. 2011

Bienalne predstavitve slovenske ilustracije vsaki dve leti pokažejo najboljše, kar so v zadnjem obdobju ustvarili slovenski ilustratorji. Hkrati organizatorji tudi s spremljajočimi prireditvami poskrbijo za povezanost z ilustratorsko preteklostjo. Tako je na 9. bienalu prejela Smrekarjevo nagrado za življenjsko delo **Melita Vovk** in je predstavljena z bogatim izborom ilustracij iz 60. in 70. let 20. stoletj a, hommage Vladimirju Lakoviču (1921–1997) zastopajo odlične črno-bele risbe Boccacciovega *Decameron*a, Charlesa de Costerja *Tila Ulenspiegel*a, *Hoffmannove pripovedke* E. T. A. Hoffmanna in perorisbe s tušem Ivana Gorana Kovačiča *Jama* iz 50. in 60. let, v Mali galeriji pa na spominski razstavi odkrivamo ilustratorstvo Lidije Osterc (1929–2006) iz 60., 70. in 80. let 20. stoletja.

Žirija v sestavi Črtomir Frelih, Radvan Jenko (predsednik), Judita Krivec Dragan, Alenka Vidrigar in Nina Pirnat Spahić je za letošnjo predstavitev izbrala 55 ilustratorjev in eno umetniško skupino ter podelila naslednje nagrade: že omenjeno Smrekarjevo nagrado za življenjsko delo **Meliti Vovk**, Smrekarjevo nagrado **Danielu Demšarju**, Smrekarjevi plaketi **Zvonku Čohu** in **Alenki Sottler**, in Smrekarjevi priznanji **Mar-**

janu Mančku in **Danielu Stepančiču**. Hkrati je uvedla novost in vsakemu od članov žirije ponudila možnost izreči posebno pohvalo enemu od ilustratorjev po osebni izbiri. Posebne pohvale so tako prejeli še: **Jure Engelsberger** (1977), **Nina Mrdenović** (1989), **Andrej Štular** (1967), **Žarko Vrezec** (1950) in **Ana Zavadlav** (1970).

O razstavi

9. bienale je posvečen **Matjažu Schmidtu** (1948–2010), zato je na vidnem mestu nasproti vhoda v galerijo razstavljena ilustratorjeva v strip preoblikovana pripoved slovenskih ljudskih zgodb, ki kaže tako na avtorjevo ljubezen do stripa kot do ljudske ustvarjalnosti za mlade. Poleg tega strip razodeva Schmidtovo plemenito pedagoško naravnost, ki mladega bralca s profesionalno in humorno risbo nevsiljivo vabi k odkrivanju slovenskih literarnih vrednot preteklosti zanje.

Na vidnem mestu so kot običajno predstavljeni glavni nagrajenci bienala: **Daniel Demšar** (1954), **Alenka Sottler** (1958) in **Zvonko Čoh** (1956). Ker sta tako Sottlerjeva kot Demšar ilustrirala knjigi *Bine Štampe Žmavc*, se kar sama ponuja primerjava med njima in njunim »branjem« uveljavljene slovenske pesnice in pisateljice. Alenka Sottler

je ilustrirala pisateljčino knjigo *Cesar in roža* (Miš, 2009), Daniel Demšar pa njeno najnovejšo knjigo pesmi *Roža v srcu* (2010). **Alenka Sottler** je v poglobljenem branju zgodb v večini od njih videla razočaranje pisateljice nad lažnostjo, plehkostjo in brezobzirnostjo človeške družbe, kar spoznavamo v »junakih« nekaterih zgodb oziroma skoraj nečloveškem žrtvovanju občutljivih in ljubečih posameznikov v drugih. Za razkritje globlje sporočilnosti je slikarka iznašla izjemno likovno rešitev že v materialu, na katerega je slikala: na potiskano tkanino je v tehniki tempere vkomponirala prizore. Čarovnico-vrtnarico je npr. predstavila v zabrisani mrežasti pojavnosti s kosilnico, drugim figuram in predmetom je s popartističnimi oblikovalskimi prijemi odvzela pravljjično razsežnost ter mestoma celotna prizorišča dogajanj z mrežastim ozadjem spremenila v dekorativnost, ki ponekod spominja na lego kocke.

Zelo drugačno likovno sporočilo v slikarski govorici v mešani tehniki z menjavanjem črt in barv posreduje **Daniel Demšar**. Če je likovno spremljavo *Cesarja in rože* Alenka Sottler našla v analitični poglobljenosti v besedilo, Daniel Demšar sam poudarja, da ga pri delu vodi predvsem intuicija. Že iz ilustracije na razstavi, ki je objavljena tudi v katalogu, je očiten ilustratorjev poudarjeno lahkoten pristop k pesmim z vijugastim črtovjem in subtilnim koloritom, kar poudarja ritmičnost in zvočnost pesmi. Moška figura v črnem in drobceno bitje v rdečem ob njej se na levi strani nadaljujeta v barvit »dežnik« niansiranih razpoloženj. Dvoje različnih likovnih interpretacij dveh umetnikov na ta način prepričljivo govori o kompleksnosti ilustracije, ki šele v avtorsko prepoznavnem ustvarjalnem postopku, ki literarno predlogo bogati, lahko postane ilustratorska umetnina.

Zvonko Čoh je neprekosljiv v združevanju klasičnega slikarskega znanja s prefinjeno igro svetlobe in senc in s svojim značilnim humorjem, ki žlahtni pripoved Rozmana Roze v *Urški* (MK, 2010).

Kaja Kosmač (1976) bi za ilustracije *Rdečega jabolka* Svetlane Makarovič in Kaje Kosmač najbrž zaslužila katero od nagrad bienala. Kot predstavnica mlade generacije ilustratorjev z računalniško grafiko in inventivnim modernim oblikovanjem grozljive pravljice v črno-sivo-belo rdečem koloritu sugestivno sledi pripovedi in najde med estetskim oblikovanjem in magičnim posredovanjem vsebine polno ravnoesje. Seveda pravljica ni primerna za otroke in najbrž kliče po psihološki in pedagoški obravnavi. Težko se je strinjati celo, da je zgodba primerna za odrasle. Sicer pa Kaja Kosmač v uvodu knjige pojasnjuje zgodovinski razvoj pravljič. Morda je prav sporna vsebina botrovala ilustrator kinemu izpadu med nagrajenci.

Marjan Manček (1948) je Smrekarjevo priznanje prejel za svojo izvirno kolorirano risbo, polno žlahtnega humorja, ki odraža avtorjevo svetlo življenjsko naravnost in ljubezen do mladega rodu V *Krilatih in kosmatih basnih* Nataše Konc Lorenzutti (Didakta d.o.o., 2010) je posebej očitno njegovo preoblačenje živali v človeške figure, ki navdušuje mlado in staro. Avtor je primer ustvarjalca, ki ne pozna skokovitih likovnih prehodov, a ob upoštevanju knjižnih zakonitosti vztrajno napreduje v slikarski in oblikovalski rasti.

Damijan Stepančič (1969) se spretno giblje med slikarstvom in ilustracijo, med pravljjičnimi in stvarnimi ilustriranimi vsebinami, v katere vnaša svoje bogato slikarsko znanje in izvirne domislice. Smrekarjevo priznanje si je prislužil z avtorsko slikanico *Zgodba o sidru* (MK, 2010).

Žarko Vrezec (1950) je eden od prejemnikov letos uvedenih posebnih pohval po izboru posameznega žiranta. Vrezčeva slikarska dovršenost v upodobitvi ptic tekmuje z njihovo živostjo in hkrati odraža izjemno sposobnost umetnikovega opazovanja in občudovanja narave. Zato svoje veliko likovno znanje z veseljem podreja tudi t. i. znanstveni ilustraciji, ki pod njegovimi čopiči in risali postane poleg verne realistične upodobitve prava drobna umetnina.

Ozek izbor omenjenih avtorjev pomeni le nekaj posebnih poudarkov.

Razmerje med ilustracijami za otroke in odrasle

Na tokratnem bienalu so prevladovale ilustracije, namenjene odraslim. Tudi nagrajena so bila zvečine dela, ki interpretirajo literarne snovi za odrasle, ali stvarne ilustracije. Tako se uveljavlja eden od ciljev ustanovitve bienala. Sicer pa je na razstavi možno zaslediti nejasno mejo med ilustracijami, namenjenimi otrokom, in ilustracijami za odrasle. Isto je bilo opaziti tudi na razstavah mednarodnih ilustracij, npr. v Bologni ali v Bratislavi (BIB), manj morda v italijanskem Sarmedu.

Večkrat ponovljeno pravilo, da mora ilustracija upoštevati literarno predlogo in bralca, sili ilustratorja v okvir, znotraj katerega mora najti dovolj prostora za uveljavitev svoje ustvarjalnosti. Za likovnika, ki se posveti ilustraciji za otroke, je poleg tega pomembna vsaj še sposobnost, da v svojem spominu poišče otroka, ki mu pomaga najti ustrezne likovne podobe. Slovenska ilustracija premore tudi danes kar nekaj ilustratorjev, predvsem ženskih ustvarjalk, ki v različnih slogovnih niansah posredujejo otrokom v kvalitetne likovne pripovedi ali v slikarske upodobitve prenesene

besedne vsebine. Na razstavi je bilo več ustvarjalcev, ki se v ilustraciji uspejo polno izraziti in ne zapadejo poceni všečnosti

Razmerje med klasičnimi ilustratorskimi tehnikami in računalniškimi grafikami

Zanimivo je, da tudi mlajši avtorji bienala največ uporabljajo klasične mešane tehnike, a zdi se, da mednje štejejo tudi računalniški posegi. Razmeroma pogosta je raba akrila, še posebej v slikarsko obravnavanih ilustracijah. Čistih računalniških grafik je malo. Če smo imeli pred leti pomisleke proti računalniškim rešitvam, je danes jasno, da je z računalnikom možno doseči odlične rezultate. Letošnji katalog bienala ima na naslovnici s pajčevino prepredeno opuščeno pekarno *Miš Maš* Kostje Gatnika (po literarni predlogi Svetlane Makarovič) v računalniški izvedbi, ki je bila med najodličnejšimi ilustracijami na 8. bienalu. Razmeroma pogosto se v kombinaciji z drugimi tehnikami pojavlja kolaž, ne manjkata niti čista perorisba in sitotisk, v kombinaciji pa tako rekoč vse ilustratorske tehnike.

Morda lahko zaključimo, da slovenska ilustracija tako po oblikovnih rešitvah kot po rabi novih ilustratorskih tehnik do neke mere zaostaja npr. za razstavljenim gradivom v Bologni in na BIB-u v Bratislavi., nikakor pa ne zaostaja po svoji umetniški moči in sporočilnosti. Vsaj razstavljene ilustracije 9. slovenskega bienala kažejo njeno vitalnost in ne podlegajo vsebinsko praznim oblikovalskim prijemom.

V dobi globalizacije smo pozabili na *genius loci*, a bi ga bilo vredno pri vrednotenju umetnosti obuditi, saj je v likovni umetnini uravnoteženost med pristno tradicijo in vnašanjem avtorsko predelanih likovnih novosti porok za

Ilustracija Melite Vovk-Štih iz knjige Mire Miheličeve *Puhek*
(Mladinska knjiga, 1967)

Ilustracija Alenke Sottler iz nagrajene knjige Bine Štampe Žmavc
Cesar in roža (Miš, 2009)